

EDİNİM SÜRECİNDE GÖRÜNÜŞ: İLKÖĞRETİM İKİNCİ SINIF HAYAT BİLGİSİ KİTAPLARINDAKİ EYLEMLER, DURUM TÜRLERİ VE GÖRÜNÜŞ ETKİLEŞİMİ

Pınar İbe Akcan

Özet

Bu çalışma, edinim sürecinde yazılı dilsel girdi kaynaklarının, sözlü girdi kaynakları kadar önemli bir yeri olduğundan yola çıkarak, özellikle belli yaşlarda, dil edincisinin maruz kaldığı en önemli yazılı girdi kaynaklarından biri olan ders kitaplarının içerdikleri dilsel öğelerin net bir biçimde betimlenmesi gerektiğini öngörür. Çalışma, bu çerçevede, ilköğretim ikinci sınıf Hayat Bilgisi kitabında yer alan eylemlerin oluşturduğu veri tabanı üzerinde, eylemlerin durum türleri, üye yapısı dağılımları, işaretlendikleri görünüş biçimbirimleri ve belirteç kullanımına ilişkin betimlemelere ulaşmaya çalışır.

Anahtar sözcükler: Dil edinimi, görünüş, üye yapısı.

Abstract

This study moves on from the point that the written linguistic input that the child is exposed to is as essential as the spoken input especially at certain stages of language acquisition and it presupposes that textbooks as one of the important sources of written linguistic input for the child should be analyzed and be described clearly in terms of certain linguistic elements. In this framework, the study, using a database constituted of the verbs in the textbook Hayat Bilgisi used in the second class of the primary school, examines the situation types of verbs, their distribution in terms of argument structure, the aspectual markers attached to them and the adverbial usage.

Key words: Language acquisition, aspect, argument structure.

I. Alanyazında Zaman ve Görünüş Edinimi

Alanyazında *zaman* ve *görünüŧe* iliŧkin, sıklıkla yinelenen temel ayrımları kısaca özetleyecek olursak öncelikle, görünüş gönderimsel değildir ve olayın iç zaman yapısı ile ilgilidir, zaman ise gönderimseldir ve konuşma anı ile ilgilidir. Smith (1983, 1986 ve 1991)e göre görünüş dediğimiz kavram bu nedenle üç tür bilgi içerir; eylemin sözlük anlamına iliŧkin bilgi, eylemin üyelerine iliŧkin bilgi ve eylemin dilbilgisel çekimleniŧine iliŧkin bilgi. Bu da görünüşün salt eylemler yada eylem öbeklerini değil tüm tümceyi açısı altına aldığı anlamına gelir. Alanyazındaki görünüş çözümlenmelerinde sıklıkla üç temel kavrama gönderimde bulunulduğunu görürüz; konuşma zamanı (speech time), gönderim zamanı (reference time) ve olay zamanı (event time). Bu üç kavram temel alınarak ŧu tanımlara ulaŧmak mümkündür. Birincisi; *dilsel zaman (linguistic time)*, gönderim zamanı ve konuşma zamanını iliŧkilendirir. İkincisi *görünüŧ*, olay zamanı ve gönderim zamanını iliŧkilendirir.

Edinim alanyazında, edinim sürecinde dilsel zaman ve görünüş arasındaki iliŧkinin ne olduğu, çocukta varolan zaman ve görünüşe iliŧkin bilgi ile zaman ve görünüş eklerinin kullanımı arasındaki iliŧkinin ne olduğuna iliŧkin pek çok çalıŧma mevcuttur.

Bu açıklamalardan kimi, çocuk dilinde zamansal olgulara iliŧkin sistemin henüz tamamen edilmemiŧ olduğunu savunur. *No Functional Projection Hypothesis* (İŧlevsel Yansımanın Yokluğu Denencesi) (Radford 1990) a göre yalnızca zaman kategorisi değil, tüm iŧlevsel olgulara iliŧkin edinim henüz tamamlanmamıŧtır. Bu kurama göre çocuk dilbilgisi, zaman kategorisini de içeren tüm iŧlevsel kategorilerden yoksundur ve tümceler TP Tense Phrase (Zaman Öbeği) budağının değil VP Verb Phrase (Eylem Öbeği) budağının altında oluŧturulur. *Strong Continuity Hypothesis* (Güçlü Devamlılık Denencesi) ne göre ise, çocuk dilbilgisi, zaman bakımından tanımlanmamıŧtır ve çocuklar bu nedenle zaman eklerinin kullanımını gerektiren durumlarda çekimsiz eylemleri kullanmayı yeğlerler. Zaman kategorisi ile beraber sayı kategorisi de tam olarak geliŧmemiŧ olduğundan, dilsel zaman aktarımları, bağlam bağımlı ve çoğunlukla konuşma anı gönderimli olarak yapılır. Piaget, dil ediniminin, belli biliŧsel yapıların edinimi ile doğru orantılı olduğunu ve dil edinimi için, öncelikle biliŧsel olarak belli bir olgunluğa eriŧilmiŧ olması gerektiğinden söz eder.

Görünüŧ ve zaman ulamlarının aynı eklerle karŧılanmadıđı dillerde, zaman eklerini kullanmayan çocuklar görünüş eklerini kullanmaktadırlar. Bu da, çocuk dilbilgisinde, görünüş kategorisinin, zaman kategorisinden önce edinildiği fikrini beraberinde getirir. Anadili İngilizce olan çocuklarla yapılan çalıŧmalar *-ing* ve *-ed* ekleri ile iŧaretlenen sürme ve bitmiŧlik görünüş biçimbirimlerinin ilk edinilen biçimbirimler olduklarını ve bu biçimbirimlerin çocuk dilindeki kullanımlarının belli durum türlerindeki eylemlerle sınırlı olduğunu göstermektedir. Zaman ve görünüş kavramları sözdizim düzleminde de birbirinden ayrı olarak

değerlendirilebilecek kategoriler değildir ve sözdizimsel gösterimde her ikisi de Zaman işlemcisi altında yer alır.

Sonuç olarak zaman ve görünüş birbirinden ayrılamaz kavramlardır ve biri olayı iç yapısından diğeri ise dışarıdan görerek birbirlerini tamamlarlar ve bu sadece eylemle değil tüm tümce ile etkileşim içindedir. Zaman ve görünüş ulamları birlikte bir gelişim göstererek edinilmekle beraber, görünüş zamandan daha ön sırada bir belirleyici olarak yer almaktadır. Yine sıklıkla savunulan görüşe göre, dil ediniminin çok erken dönemlerinde sözcüksel görünüş bilgisi mevcuttur ve çocuklar eylem sınıflarına duyarlıdır.

İngilizce için yapılan çalışmalarda *-ed* biçimbiriminin çoğunlukla bitirme ve tamamlama eylemleri ile, *-s* ve *-ing* biçimbirimlerinin ise çoğunlukla durum eylemi olmayan eylemlerle birlikte kullanılma eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Türkçede de benzer biçimde, çocukların görünüş eklerini zaman belirtme işlevi ile kullandıkları; *-Iyor* un devinim eylemleri, *-dl* nın tamamlanmış olayları, *-mlş* ın ise tanık olunmamış deneyimleri anlatmakta kullanıldığı ve *-dl* biçimbiriminden daha sonra edinildiği gözlemlenmiştir (Taylan 1996). Korece ve Türkçe için yapılmış karşılaştırmalı çalışmalar da benzer sonuçlara işaret etmektedir (Gökmen ve Lee 2002). Fransızcada ise *present* (şimdiki) zamanın sürerlik eylemleri ile, *passe compose* (-di li geçmiş) in bitirme ve tamamlama eylemleri ile, tamamlanmamışlık gösteren *imparfait* nin ise *passe compose* ye oranla daha az sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmiştir. Japoncada da benzer biçimde, *present progressive* (şimdiki zamanda sürerlik) in sürme bildiren eylemlerle, geçmiş zaman gösteren *-ta* nın ise bitirme eylemleri ile kullanıldığı görülmüştür. İbranicede de tamamlanmış olaylar, geçmiş zaman biçimbirimi ile, - son noktalı olaylar ise şimdiki zaman ile kullanılma eğilimi göstermektedir. Genel olarak çocukların kullanım düzleminde, genel anlatılarda olay eylemlerini, özel anlatı da ise bitirme ve tamamlama eylemlerini kullandıklarına ilişkin bulgular vardır. Bu bakış açısını destekleyen bulgular, anadili Türkçe ve Korece olan çocuklar için tanıtlanmıştır (Gökmen ve Lee 2002).

Olsen (1999) edinim sürecinde, İngilizcede bitmişlik gösteren *-ed* ve onun düzensiz çekimlenmiş biçimlerinin yalnızca net ve belirgin sonuçları olan, tamamlanmış olaylara gönderimde bulunduğu ve asla durum eylemleri yada *-sonlu* edim eylemleri ile birlikte kullanılmadıklarını vurgular. Olsen'a göre olaylar, farklı farklı kombinasyonlara girebilecek özelliklerden (*features*) oluşur. Bu özellikler, durum, tamamlama, bitirme gibi alt sınıfları oluştururlar. Örneğin, İngilizce gibi kimi dillerde *progressive*, tamamlanmamışlık gösterir ve yalnızca *+devinim* özelliği olan eylemlerle kullanılır. Türkçe gibi kimi dillerde ise böyle sınırlamalar yoktur. Korecede ise bitmişlik görünüşü, eylemde *+son noktalı* olmayı gerektirir. Sözü edilen çalışmada, çocukların, eylem sınıfları ile dilbilgisel görünüşü örtüştürmede, yalnızca en kısıtlayıcı olan özellikleri kullandıkları, daha sonra, dil

gelişimi ilerledikçe ve çevreden yetişkin verisine maruz kalınca bu örtüştürmede esnek davranmaya başladıkları söylenmektedir.

Yine alanyazında, kimi çalışmalarda, çocuk dilbilgisinin bazı temel anlambilimsel ilkeler ve bilişsel mekanizmalar açısından yetişkin dilbilgisinden farklılaştığı, kimi çalışmalarda ise birebir benzerlikler gösterdiği ve aynı ilkelerle organize edildiği savunulmuştur.

Edinim sürecinde bir başka önemli belirleyici de çocuğun maruz kaldığı dilsel girdidir. Bunu temel alan görüşe göre, çocuğun görünüş ve zaman ulamlarını örtüştürmede örnek aldığı en önemli etken *girdi* dir. İlkörnek Kuramına göre (*Prototype Theory*) çocuklar ilk önce prototipik kullanım ne ise onu kullanmaya başlamakta, dil yetisi geliştikçe ise tıpkı yetişkinler gibi, daha marjinal kullanımlara yönelmektedirler. Shirai ve Andersen (1995)e göre de çocuklar girdideki prototip örnekleri temel alırlar ve onlar üzerinden genellemelere ulaşırlar. Altdizi kuramına (*Subset Principle*) göre ise, çocuklar öncelikle en kısıtlayıcı kural ne ise onu seçmekte ve daha sonra, yetişkin verisine maruz kalınca, kısıtlamaları belli ölçülerde esnetmektedirler.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Sayıdığımız tüm bu nedenlerle dilsel girdi, zaman ve görünüş edinimi çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Belli aşamalarda çocuğa yöneltilen dilsel girdinin temel özelliklerinin saptanabilmesi edinim çalışmalarına da büyük ölçüde ışık tutacaktır.

Sözlü dilsel girdi kadar yazılı dilsel girdi kaynaklarının da edinim sürecinde önemli bir yeri vardır. Özellikle belli yaşlarda dil edincisinin maruz kaldığı ders kitaplarındaki dilsel verilerin net bir biçimde betimlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, devlet okullarında, ilköğretim ikinci sınıfta okutulmakta olan Hayat Bilgisi kitabı taranarak bir eylem veri tabanı oluşturulmuş ve elde edilen veri, aşağıdaki sorular çerçevesinde incelenmiştir:

1. İlköğretim ikinci sınıf Hayat Bilgisi kitabında yer alan eylemler hangi durum türlerinde karşımıza çıkmaktadır?
2. Bu eylemler üye yapısı bakımından nasıl bir dağılım göstermektedirler?
3. Bu eylemler hangi görünüş biçim birimleri ile işaretlenmişlerdir?
4. Bu eylemlerle belirteç kullanımı arasındaki ilişki nedir?

II. Eylemler ve Durum Türleri

İlköğretim ikinci sınıfta okutulmakta olan Hayat Bilgisi ders kitabında toplam 269 farklı eylem kullanımı vardır. Bu eylemlerin durum türlerine göre dağılımları ve toplam eylem sayısına göre yüzdeleri aşağıdaki gibidir:

Eylem	Sayı	Yüzdesi
Durum Eylemleri	99	% 36,80
Bitirme Eylemleri	84	% 31,22
Anlık Oluş Eylemleri	6	% 2,23
Tamamlama Eylemleri	42	% 15,61
Edim Eylemleri	38	% 14,12
Toplam	269	

II. 1. Durum Eylemleri

En büyük grubu durum eylemleri oluşturmaktadır. Durum eylemi tanımımız aşağıdaki özellikleri kapsar:

1. Zamana kapalılık
2. Devinim göstermeme
3. Başlangıç ve son noktaların durumdan bağımsız olması

Bu tanımlama, aşağıda sıraladığımız, duygu durumu ve bilişsel durum bildiren eylemlerin tümünü de kapsar:

özle-, özlemini duy-, eğlen-, öğren-, kavra-, beğen-, sev-, üz-, güvenle bak-, mutluluk duy-, istekte bulun-, düşün-, önem ver-, inan-, merak et-, ilgilen-, unut-, bil-, iste-, karar ver-, eğlendir-, soğukkanlı ol- .

Bunlardan başka, veride yer alan, *olmak* yardımcı eylemi ile oluşmuş bileşik eylemler de durum eylemleridir;

sıra ol-, arkadaş ol-, örnek ol-, aday ol-, açık ol-, saygılı ol-, ol-, neden ol-, olgunlaş-, soğukkanlı ol-, yardımcı ol- .

Bu guruplarda yer alan eylemlerin dışındaki diğer durum eylemleri aşağıdaki gibidir:

sıra ol-, yaşa-, fırsat bul-, varol-, sürdür-, arkadaş ol-, temiz tut-, örnek ol-, saygı göster-, özen göster-, davran-, alışkanlık kazan-, kötülük et-, paylaş-, aday ol-, işleri yürüt-, görev-, nöbet tut-, bulundur-, açık ol-, saygılı ol-, saygı duy-, sevincini/ üzüntüsünü paylaş-, övün-, ol-, dayan-, korun-, yardımlaş-, karar al-, uygula-, kanunlara uy-, devam et-, güçlen-, ayır-, üstün tut-, yıl-, ada-, bulun-, koru-, uy-, yardım iste-, çalış-, otur-, tutun-, kullan-, bak-, neden ol-, yürüt-, geliş-, sağla-, izle-, aydınlat-, büyü-, ayırt et-, kolaylık sağla-, anlaşıl-, oluş-, karıştır-, kabul et-, katkıda bulun-, beslen-, barın-, çoğal-, ihtiyaç duy-, yansıt-, soğu-, yeşer-, olgunlaş-, uzak dur-, kal-, kaçın-, önlem al-, yorul-, yararlan-, zaman -, yır-, yardımcı ol-, beceri kazan-.

II. 2. Bitirme Eylemleri

İkinci en büyük grubu bitirme eylemleri oluşturur. Bitirme eylemi tanımımız aşağıdaki özellikleri kapsar:

1. Tamamlama eylemlerinden daha kısa bir süreçte gerçekleşiyor olma
2. Süreçten çok son noktaya işaret ediyor olma

Bu grupta yer alan eylemler aşağıdaki gibidir:

ayrı kal-, sona er-, dön-, söyle-, başarı dile-, gir-, denize gir-, ayrıl-, boş bırak, rahatsız et-, gerçekleş-, kazaya uğra-, geç kal-, kirlet-, belirt-, hizmetine koş-, bitir, belirle-, seçim yap-, teşekkür et-, oy kullan-, yerine getir-, izin al-, danış-, kavuş-, kurtar-, uyan-, doğ-, iş başar-, öl-, ilan et-, kopar-, kapla-, kır-, koy-, yap-, ört-, kapan-, kes-, bulaş-, sakla-, kurtar-, haber ver-, bin-, kapat-, bildir-, geçiş yap-, in-, deşiş-, çık-, uyar-, telefon et-, telgraf çek-, ateş yak-, başla-, gönder-, ilet-, bilgi al, duyur-, ver-, kaldır-, sor-, çağır-, as-, geç-, çıkar-, boz-, gücünü kaybet-, savaşa gir, yenil-, işgal et-, toplan-, seç-, kazan-, armağan et-, katıl-, kurul-, al-, aç-, kontrol et-, kenetlen-, terk et-, gör-, sergi aç-.

Alanyazında sıklıkla bitirme eylem grubu ana başlığı altında incelenen bir başka alt eylem grubu anlık oluş eylemleridir. Bu eylemler veri tabanı içinde çok az sayıda karşımıza çıkmış olup, şu özellikleri taşımaktadırlar:

1. Zaman çizgisi üzerinde bir anda olup bitme
2. Süreç içermeme

Bu grupta yer alan eylemler; *de-, sözünü kes-, at-, çarp-, karşılaş-, fırla-* eylemleridir.

II. 3. Tamamlama Eylemleri

Tamamlama eylemleri, üçüncü büyük grubu oluşturur. Aşağıdaki sıralayacağımız özellikleri taşıyan eylemler, veri çözümlemesinde tamamlama eylemleri olarak kabul edilmiştir.

1. Tek, değişmeyen ve doğal bir son nokta içermeme
2. Göreceli olarak, bitirme eylemlerinden daha uzun bir sürece işaret etme
3. Etkilenmiş, oluşturulmuş yada tüketilmiş bir nesnesi yada hedefi olma

Bu grupta yer alan eylemlerin bir kısmı, bileşik eylem biçimindedir ve sözü edilen nesne yada hedef bileşiğin bileşenlerinden biridir:

şiiir oku-, tatil yap-, yazı yaz-, resim yap-, yardım et-, banyo yap-, muayene et, mektup yaz-, iletişim kur-, bilgi edin-, toplantı yap-, hazırlık yap-, konuşma yap, şarkı/ marş söyle-, gösteri yap-, yemek yap-, gözlem yap-.

Bileşik kullanımların dışındaki tamamlama eylemleri şunlardır:

kutla-, çiz-, yetiştir-, koş-, sat-, düzenle-, havalandır-, harca-, başlat-, donat-, kur-, getir-, fırçala-, yıka-, giyin-, yoğunlaş-, yaklaştır-, bağla-, ısıt-, küçül-, tedavi ol-, düzenle-, ordu kur-, süsle-, hazırlan-, kuru-, tamamlama-, hazırla-.

II. 4. Edim/ Eylem Eylemleri

Aşağıdaki özellikleri taşıyan eylemlerin tümü veri içerisinde edim eylemi olarak değerlendirilmiştir:

1. Belli bir zaman dilimi içirme
2. Keyfi bir son nokta içirme
3. İstemli olarak sonlandırılabilme

Bu grupta yer alan eylemler şunlardır:

dinlen-, oyna-, anlat-, çalış-, say-, yardım topla-, dağıt-, gürültü yap-, başış topla-, çiğne-, iç-, taşı-, konuş-, yaklaş-, yürü-, çek-, davul çal-, çevir-, işle-, geçir-, zarar ver-, ak-, ovuştur-, yönet-, savaş-, savaş yap-, oyna-, kutla-, dinle-, sula-, hareket et-, bekle-, gez-, git-, oku-, ye-, araştırma yap-, koleksiyon yap-.

III. Eylemler ve Üye Yapıları

Eylemlerin üye yapılarına bakacak olursak, eylem üyelerinin çoğunlukla yalın yada belirtme durumundaki ad öbekleri olduklarını görürüz. Geçişli eylemler gurubunda yer alan bu eylemler kimi zaman ise yalın yada belirtme durumundaki AÖler ile seçimli olarak kullanılmışlardır. Geçişsiz eylemlere bakacak olursak, ilk sırada yönelme durumundaki AÖler yer alır. Daha sonra ise araç ve çıkma durumundaki AÖler gelir. En az sayıdaki eylem ise kalma durumu alan geçişsiz eylemlerdir (*otur-, kurul-*). Tümcisel tamlayan isteyen eylem sayısı da az olmakla beraber, bu eylemlerin tümü, *amaç* belirten bir tümcecik alırlar:

Durum	Yüzde
Yalın	% 32,28
Belirtme	% 31,69
Yönelme	% 20,81
Araç	% 7,06
Çıkma	% 5,57
Yalın/ Belirtme	% 4,83
Tümcesel	% 1,85
Kalma	% 0,74

IV. Eylemler ve Görünüş Biçimbirimleri

Durum türlerinin görünüş biçimbirimleri ile etkileşimlerine bakacak olursak, ders kitabında kullanılan tüm eylemleri göz önünde bulundurduğumuzda, en çok kullanılan biçimbirimlerin *-Ir* ve *-DI* biçimbirimleri olduğunu görürüz. Sürelik gösteren *-Iyor* biçimbirimi ise hiçbir eylemle kullanılmamıştır. *-Iyor* biçimbirimi ile aynı anlam içeriğine sahip olan *-mAktA* biçimbirimi dördüncü sırada yer almaktadır:

Görünüş Biçimbirimi	Yüzde
<i>- Ir</i>	% 34,94
<i>- DI</i>	% 34,57
<i>- AcAk</i>	% 5,57
<i>-mAktA</i>	% 2,23
<i>- mİştI</i>	% 1,11
<i>-mAll</i> kiplik eki	% 21,58

Birinci sırada yer alan *-Ir* biçimbirimi, alanyazındaki bulgulara paralel biçimde en çok durum eylemleri ile birlikte kullanılmaktadır. Onun ardından bitirme, tamamlama, edim ve anlık oluş eylemleri gelmektedir:

<i>-Ir</i> görünüş biçimbirimi	
Durum Türü	Yüzde
Durum	% 48,93
Bitirme	% 22,34
Anlık oluş	% 1,06
Tamamlama	% 14,89
Edim	% 12,76

-DI biçimbiriminin en yüksek yüzde ile bitirme eylemleri ile birlikte kullanıldığını görürüz ki bu bulgu da alanyazında diğer pek çok dil için yapılmış olan çalışmalarla paralel sonuç göstermiştir. Bitmişlik gösteren biçimbirimler pek çok dilde de benzer biçimde bitirme ve tamamlama eylemleri ile daha sıklıkla kullanılmaktadır:

-DI görünüş biçim birimi	
Durum Türü	Yüzde
Bitirme	% 37,63
Durum	% 27,95
Tamamlama	% 21,50
Edim	% 12,90

-*AcAk* biçim birimi en çok edim ve durum eylemleri ile, daha sonra ise bitirme ve tamamlama eylemleri ile kullanılmaktadır:

-AcAk görünüş biçim birimi	
Durum Türü	Yüzde
Edim	% 40
Durum	% 33,33
Bitirme	% 20
Tamamlama	% 6,66

Bitmişlik gösteren *-mİştI* biçim birimi ise beklenildiği gibi sadece bitirme eylemleri ile birlikte kullanılmaktadır:

- mİştI görünüş biçim birimi	
Durum Türü	Yüzde
Bitirme	% 100

Az önce de belirttiğimiz gibi 269 eylemden hiçbiri *-Iyor* biçim birimi ile işaretlenmemiştir fakat % 2,23 lük küçük bir grup eylem sürerlik belirten *-Iyor* ile eşanlımlı *-mAktA* biçim birimi ile kullanılmaktadır. Bu az sayıda eylemin yarısı durum, yarısı ise bitirme eylemidir:

- mAktA görünüş biçim birimi	
Durum Türü	Yüzde
Durum	% 50
Bitirme	% 50

İncelenen eylemler içinde büyük bir oranı kapsayan % 21,58 lik bir grup eylem ise *-mAll* biçim birimi ile işaretlenmiştir. Bunun nedeni, dersin günlük yaşama ilişkin, öğretici bilgiler aktarma işlevli bir ders olan Hayat Bilgisi dersi olmasıdır. *-mAll* biçim biriminin durum türlerine göre dağılımı aşağıda verilmiştir:

- mAll kiplik biçimbirimi	
Durum Türü	Yüzde
Durum	% 40,69
Bitirme	% 26,74
Anlık oluş	% 2,32
Edim	% 16,27
Tamamlama	% 11,16

V. Belirteç Kullanımı

Belirteç kullanımı son derece sınırlıdır. 269 eylem içerisinde yalnızca 12 eylemin anlamsal içeriği belirteç kullanımı ile pekiştirilmiştir. Eylemlerin 6 sı durum eylemi, 3ü edim eylemi, 2si ise tamamlama eylemidir. Kullanılan belirteçlerin tümü olumlu anlam içeriğine sahiptir. Bu eylemler, durum türleri ve birlikte kullanıldıkları 17 belirteç aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Durum Türü	Eylem	Belirteç
durum	<i>otur-</i>	yavaş/ sessiz
durum	<i>izle-</i>	ilgiyle
durum	<i>iste-</i>	çok
durum	<i>kullan-</i>	dikkatli/ özenle
durum	<i>beğen-</i>	çok
durum	<i>dinle-</i>	dikkatli
durum	<i>davran-</i>	hoşgörülü
edim	<i>hareket et-</i>	hızlı
edim	<i>konuş-</i>	yavaş/ sessiz
edim	<i>çalış-</i>	çok/ iyi/ yeterince
tamamlama	<i>iç-</i>	bol bol
tamamlama	<i>giyin-</i>	sıkı/ güzel/ düzgün/ kalın/ ince

SONUÇ

Çalışmanın ilk bölümünde, alanyazında edinim sürecinde görünüme ilişkin çalışmalarda sözü edilen temel olgular özetlenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, her bir durum türüne ait eylemleri belirlemek için kullanılan ölçütler betimlenmiş ve durum türlerine ait eylemler örneklenmiştir. Bu çalışmada karşımıza çıkan bulgular şu biçimdedir; İlköğretim ikinci sınıf Hayat Bilgisi

dersinde okutulan kitapta toplam 269 farklı eylem kullanımı vardır. Alanyazında benzer çalışmalarda karşımıza çıkan düzenliliğin aksine bu eylemlerin en büyük kısmını durum eylemleri oluşturmaktadır. Edinim sürecinde öncelikli olarak yer almayan durum eylemleri, edinim sürecindeki çocuklara sunulan bu kaynakta en çok kullanım sıklığına sahip durum türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra ise bitirme, tamamlama, edim ve anlık oluş eylemleri gelmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, kullanılan eylemlerin üye yapılarına ilişkin veriler çözümlenerek, üye yapısında yer alan AÖlerin çoğunlukla yalın ve belirtme, daha sonra ise yönelme, araç, çıkma ve kalma durumlarında buldukları görülmüştür. Bunların yanı sıra az sayıda eylem, *amaç* anlamsal içeriğine sahip tümcesel ad öbekleri ile beraber kullanılmıştır. Dördüncü bölümde durum türleri ile görünüş biçimbirimlerinin etkileşimlerine ilişkin bulgulara değinilmiştir. En sıklıkla kullanılan görünüş biçimbirimleri *-Ir* ve *-DI* biçimbirimleridir. Daha sonra *-AcAk* gelmektedir. *-Iyor* biçimbirimi ile kullanılan hiçbir eyleme rastlanmamıştır fakat eşanlımlı *-mAktA* ile kullanılan az sayıda eylem mevcuttur. *-Ir* ile kullanılan eylemlerin yarıya yakını beklenildiği gibi durum eylemidir. *-DI* ise yine diğer diller için yapılmış çalışmalardaki bulgulara paralel biçimde en çok bitirme eylemleri ile birlikte kullanılmıştır. *-AcAk* en çok edim ve durum eylemleri ile, bitmişlik görünüş eki *-mİştI* ise beklenildiği gibi her zaman bitirme eylemleri ile birlikte kullanılmıştır. Bir başka bulgu ise, eylemlerin yüzde yirmisinden fazlasının, Hayat Bilgisi dersinin öğretici işlevi ile açıklanabilecek biçimde *-mAll* kiplik biçimbirimi ile işaretlendikleridir. Belirteç kullanımı son derece az olup, hepsi olumlu anlam içeriğine sahiptir ve çoğunlukla durum eylemleri ile birlikte kullanılmışlardır. Benzer yaştaki anadil kullanıcılarına yönelik dilsel girdiye ilişkin daha net betimlemeler yapabilmek için diğer ders kitaplarının da benzer sorular çerçevesinde sorgulanması önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Erguvanlı-Taylan, E. 1996. The Parameter of Aspect in Turkish. İçinde A. Konrot (Ed.) Modern Studies in Turkish Linguistics: Proceedings of the 6 th International Conference on Turkish Linguistics. 153-168
- Gökmen, S. ve Lee, C. 2002. Aspects of the acquisition of past tense and telic aspect in Turkish and Korean. Language Research 38, 1317-1347.
- Olsen, Broman M. 1999. Innateness and the acquisition of grammatical aspect via lexical aspect. Proceedings of the Boston University Conference on Language Development.
- Shirai, Y. ve Andersen, R. W. 1995. The acquisition of tense-aspect morphology: A prototype account. Language 71, 743-762.
- Smith, C. 1983. The theory of aspectual choice. Language 59:3, 479-501.

Smith, C. 1986. A speaker based view of aspect. *Linguistics and Philosophy* 9, 97-115.
Smith, C. 1991. *The Parameter of Aspect*. Dordrecht: Kluwer Academic.
Yanar, H ve Ögün, V. 2004. *İlköğretim 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı*. Ankara: Ögün.